

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΠΟΙΗΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ

κόμη δὲν ἐγράφηκε πλήρης καὶ διεξοδική ἱστορία τῆς Κρήτης ἐπὶ ἐνετοκρατίας (1204 - 1669), καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐξερευνήθηκεν ἀκόμη τελείως τὸ πλούσιον ἀρχεῖον τῆς Ἐνετίας. Ἀπὸ ἐνδείξεις ὅμως, πού ἔχομεν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς κρητικῆς ποιήσεως, γίνεται φανερόν, ὅτι μία ἐπίδρασις ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἔν Κρήτῃ ζωνηρά ὄχι μόνον εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ λογοτεχνικὴν τῆς κίνησιν, ἀλλ', ὡς εἶναι φυσικὸν κατὰ τὴν εἰσβολὴν ξένου πολιτισμοῦ, καὶ εἰς τὸν βίον καὶ τὰ ἥθη τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τοῦ Σαχλίκη καὶ τοῦ ἀνωνύμου ποιητοῦ τοῦ Συναξαρίου τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, οἱ ὁποῖοι μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, πού ἐπικρατοῦσεν εἰς τὰς πόλεις τῆς Κρήτης περὶ τὸ 1500, μέχρι τοῦ Φωσκόλου εἰς τὸν Φορτουναῖον (1669) διαπιστώνεται μία ἐλευθερία ἠθῶν, πού ἐκδηλώνεται χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν ἀνοχὴν τῆς κοινωνίας ἀπέναντι τῶν πλέον ἀνηθικῶν προσώπων, ὁποῖα εἶναι ἡ προξενήτρα καὶ μαστροπὸς Πιερροῦ καὶ ἡ ἄσεμνη δοῦλα Ἄγουσινα.

Μία ἀντίδρασις τρόπον τινὰ εἰς τὴν τοιαύτην ἠθικὴν διαφθορὰν ἦτο φυσικὴ καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράδοξον, ὅτι εἰς ἐποχὴν, ὅπου γράφονται ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ ἔξοχα δραματικὰ ἔργα, εὐρέθηκε Κρητικὸς ποιητής, πού ἔγραψεν ἄνω τῶν 5 χιλιάδων στίχων, διὰ νὰ παραστήσῃ μὲ τὰ φοβερώτερα χρώματα τὲς κρίσεις καὶ τὲς κόλασες, πού περιμένουν τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανοὺς εἰς μετάνοιαν.

Ποῖος ὁ ποιητὴς αὐτὸς δὲν γνωρίζομεν. Τὸ ἔργον του ἔμεινεν ἕως τῶρα ἀνεξέταστον, ἂν καὶ ὁ Krumbacher εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς βυζ. Λογοτεχνίας τὸ ἀναφέρει. Περιλαμβάνεται εἰς ἓνα κώδικα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (cl. XI, cod. 19 φ. 224 α — 336 β), ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ μὲν Σάββας ἐξέδωκε τὰ Κρητικὰ δράματα Ζήνωνα, Στάθην καὶ Γύπαριν, ὁ δὲ Ξανθουδίδης τὸν Φορτουνάτον. "Ὅπως δ' ἡ κωμῶδια τοῦ Φωσκόλου, οὕτω καὶ τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι γραμμένον μὲ ἰταλικά γράμματα καὶ τὸ ἀντέγραφα ὅλον ἐλπίζων, ὅτι θὰ δυνηθῶ ἀργότερα νὰ τὸ ἐκδώσω. Ἀπὸ τοῦ ἔργου αὐτοῦ συνάγομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο καθολικὸς καὶ ὅτι ἤκμασε πρὸ τοῦ 1635, ὅτε ἐγένετο τὸ ἀντίγραφον, πρὸ μᾶς ἐσώθη εἰς τὸν Μαρκιανὸν κώδικα.

Τὸ ποίημα φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: *Palea chie Nea Dhiathichi, Pijma omorfotato, chie polà ofelimon is tus Christianus, camomeni is modho dhialogo opù canì o Charos me ton Anthropro.* Ἔπεται ἡ σαρκινὴ σημείωσις: *Anthropos chie Charos. Anthropos idhe ton Charo chie xirasti* καὶ κατόπιν ἀρχίζει ὁ διάλογος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀρχὴν παραθέτω, ἀποδίδων τὸ κείμενον πιστῶς δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων.

φ. 244 α

Ἀνθροπος. Ποιὸς εἶν' τὸ βλέπω καὶ ἔρχεται μαῦρος, σκοτεινιασμένος,
 ἀσούσσομος καὶ ἀνέγνωρος καὶ ξεκοκκαλισμένος;
 Πέ μου ποιὸς εἶσαι. νὰ χαρῆς, καὶ εἰς μέγα φόβο εἶμαι.
 ὁ φόβος σου ἀποθαίνει με, ἡ θωριά σου καταλεῖ με.
Ἡ ἀντίληψή σου πῶς ἀκούς; πῶς λέσει τὸ ὄνομά σου; 5
 νὰ σὲ γνωρίσω κάμε με, νὰ λείψω ἐκ τῆ φοβιά σου.
Χάρος. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιός, ὁ ταδεποιός, ἂν ἤκουσες ὁ Χάρος,
 ὅπου τινὰς δὲ μ' εὔρηκε βοήθεια μουδὲ θάρρος.
 Ἐγὼ μαι ὁποῖος φανερά τὸν κόσμον διαγομίζω,
 καὶ ὁποῦ Ρηγάδες καὶ Ἀφεντιῆς δὲ ντὲς ἀναγυρίζω. 10
 Ὁ Χάρος εἶμαι, ὁ χαλασμός τοῦ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης,
 καὶ μὴ φοβᾶσαι τίσοτας σήμερον νὰ μιλήσης.
 Καλὰ καὶ νὰ γεννήθηκες ὑποταγὴ τοῦ Χάρο,
 μὴν ἔχης ἔγνοια σήμερον νὰ πῆς πῶς θὰ σε πάρω.
 Ἐχε τὸ θάρρο βέβαιο, πλήσα τὴν ἀφοβία, 15
 μὴν ἔχης τρόμο, ὀγιάντα σ' ἀμνόγω εἰς ἀληθεία.

- **Αρθρ.* Χάρο, και τίς ἀξώθηκε νά δῆ τὸ πρόσωπό σου,
 νά μὴ ντὸ πάρης μετὰ σέ 'ς τὸ κατοικητήριό σου;
 Καὶ τὸνομά σου μοναχάς ν' ἀκούσω μὲ σκοτώει·
 ἢ συντροφιά σου, Χάροντα, τέλεια μὲ θανατώνει. 20
 Χάρο και τίς νά σέ φερε 'ς τὸ δρόμο νά μοῦ δείξης,
 γῆ γιά καλὸ (γῆ) γιά κακὸ νά μοῦ συναπαντήξης;
 φ. 244 β Παρακαλῶ σε, πέ μου το, ἔχε σέ μένα λύπη
 'ς τοῦτο τὸ συναπάντημα, γιατί ἀφορμὴ δὲ λείπει.
Χάρος. Φίλε, νά ξεύρης και ὁ θεὸς πολλὰ 'ναι βαρεμένος,
 'ς τὸ γένος τῶν χριστιανῶ πολλὰ 'ναι θυμωμένος,
 'ς τὴν ἀνομιὰ ντως τῆ μπολλή, 'ς τὰ κρίματα τὰ τόσα, 5
 τὰ κάνουνσι δὲ δύνεται ν' ἀναθιβάλλῃ ἢ γλῶσσα.
 'Ο νόμος ἀποῦ τσοὶ ἱερεῖς δὲν ἔναι φυλαμένος·
 ἢ κρίση, νά βρεθῆ φτωχός, δὲν ἔναι κερδεμένος.
 'Εχάθηκε ἢ συμβουλή ἀπὸ τὰ γεροντάκια,
 ἢ μοναξιά και ἢ εὐγενειά ἀπὸ τὰ καλοῖεράκια. 10
 φ. 245 α Κλησαστικοὶ και λαϊκοὶ τὸ νόμο ἐλαττώσα,
 'ς τὸ θησαυρὸ ἐδόθησα, 'ς τὸ πλοῦτος ἐσιμῶσα.
 Θάνατο δὲ λοιάζουσι, τὸν Ἄδη δὲ ψηφοῦσι,
 παντοσινὰ τὼς φαίνεται οἱ ἄθλιοι θεὸ νά ζοῦσι· 10
 και δὲ λοιάζου ὅτι πὼς τὸ σκότος τσοὶ ἀνιμένει,
 τὸ πῦρ και ἢ φλόγα και ἢ στιά κ' ἢ πίσσα ἢ βουλισμένη.
 Καὶ λέσι, τίς ἐδιάβηκε('ς)τοῖ κόλασης τὰ μέρη
 και πάλι ὁ ἴσιω ἐγύρισε μανιᾶτο νά τὼς φέρῃ.
 Μαντατοφόρο θέλουσι, ζητοῦσι και γυρεύγου, 15
 ἄττα ντῶν ἄγιω τσι γραφές τὰ λέσι δὲ μπιστεύγου.
 Κ' εἰς τοῦτο θέλω, φίλε μου, νά 'ρθῆς μὲ μένα ὁμάδι
 νά πᾶμε νά γυρέψουμε τίς κατοικιῆς τοῦ ἄδη,
 γιά νά γυρίσης νά τὼς πῆς, ἄ λάχη και πιστοῦσι,
 και τοῦ θανάτου τὸ(ν) καημὸ νά τότε θυμηθοῦσι· 20
 νά δῆς ἐκεῖ τσοὶ χριστιανούς και κάθε φύση γένο
 'ς τὸν Ἄδη πὼς πορεύονται, 'ς τόπο σκοτεινιασμένο,
 ἄ ντύχη νά πιστέψουσι και νά ρθουσι εἰς γνώρα.
 Λοιπὸ ἄς πᾶμε, φίλε μου, και ἄς πορπατοῦμε τώρα.

Ἐκινούν και σιμώνοντας «τῆ νύκτας τὸ σημάδι» ἀρχί-
 ζουν νά περπατοῦν 'ς τὸν ἀσβολωμένον ἄδη. Κακὰ θεριά
 κρατοῦν τὸ δρόμο, ἀλλ' ἀναγνωρίζοντας τὸ Χάρο τοῦ σείουν
 τὴν οὐρά των. Ἔτσι οἱ δύο τους προχωροῦν ἀπὸ μιὰ στρατά
 σ' ἄλλη, διαβαίνουν ἕνα γκρεμνὸ και κατεβαίνοντας μιὰ
 μεγάλη σκάλα φθάνουν 'ς τὸν πάτο τῆς μαύρης γῆς· ἐκεῖ
 παίρνουν ἄκρη - ἄκρη «τὴ βάλτα», περνοῦν ἕνα στένεμα και

βρίσκουν τὴ σιδερένια πόρτα τοῦ Ἰδι, πού τὴν φυλάγουν
 δυὸ θεριά μὲ τρεῖς γλῶσσαι, δεμένα μὲ ἀλυσίδα. Λέγει τότε
 ὁ Χάρος:

φ. 246 β Φίλε μου, τοῦτα τὰ θεριά, τὰ βλέπεις καὶ μετέχου,
 ἄνθρωπος εἶν' τὸ βρωμα ντος καὶ ἁμαρτωλοὶ τὰ τρέφου.
 Δὲν ἠμπορεῖ ἁμαρτωλὸς Ἄδης νὰ τότε βάλῃ, 15
 ἃ δὲν ντὸ φᾶσι τὰ θεριά, νὰ τὸν ξεράσου πάλι.
 Ἄπειτίς τὸ ξεράσουσι, τότες τὴ μπόρτα μπαίνει
 κ' ἔλα νὰ δῆς, ὦ φίλε μου, τοὶ τόπους, τοὶ διαβαίνει.

Ἄνοίγει ὁ Χάρος τὴν πόρτα καὶ μπαίνοντας ἀκολουθοῦν
 ἓνα μονοπάτι ἕς τὴν ἄκρα τοῦ μονοπατιοῦ, ἕς τὴν ἀποπλέ-
 ρωσὴ ντου. 21

ἔθνος βοῶ καὶ θρήνεται τὴν ἀγανάκτησὴ ντου.

Σιμώνουν ἕς τὸν μουγγισμὸν ἐκεῖνον κι ὁ ἄνθρωπος βλέ-
 πει ποτάμι βουρκαμένο, πρὸς τρέχει ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν
 ἁμαρτωλῶν. Διαβαίνοντας καὶ τὸν ποταμὸ φθάνουν σὲ
 μέρος, ὅπου ὁ δρόμος χωρίζεται εἰς τρία, καὶ ὁ Χάρος ἐξη-
 γεῖ: ἢ μιὰ στράτα ἕς τὴ μέση πάγει κ' ἕς τὴν ὀργή, ἕς τὴ
 Κόλασις τὴ λέσι», ἢ ἄλλη δεξιὰ «πάγει ἕς τὸ Καθαριστήριον,
 ἕς τῶ χριστιανῶ τὸ θάρρος» κ' ἢ τρίτη τῆς ζερβῆς μεριᾶς
 «ἕς τὸ Libon ἀποδίδει, ὅπου Ἄδάμ ἐδιάβηκε καὶ ἡ Εὐᾶ
 ὄγιά τὸ φίδι».

Διευθύνονται πρῶτα ἀριστερά. Βρίσκουν ἓνα «χαλεπάκι»,
 ὅπου σὲ σπηλιάδες ἀναρίθμητες κατοικοῦν μυριάδες καὶ
 χιλιάδες, πού μιλιὰ δὲν δίδουν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὁ
 ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ μάθῃ ποιοὶ εἶναι καὶ ποιά ἡ ἁμαρτία
 των, καὶ τοῦ ἀποκρίνεται ἓνα παιδάκι ἀβάφτιστο, ὅλο πικρία
 καὶ παράπονο γιὰ τὶς μάννες, πού τὰ φῆκαν ἀβάφιστα.
 Κινοῦν ἔπειτα πρὸς τὴ μεσαία στράτα καὶ φθάνοντας σ' ἓνα
 βαθὺ καὶ ἀπέραντο ἑνᾶκι περνοῦν «τοῦ τριχᾶς τὸ γιοφύρι»
 κ' εὐρίσκονται ἔμπρὸς σὲ μιὰ μεγάλη πόρτα. Ἐνας δαίμονας
 καθισμένος ἀπάνω ἕς τὴν πόρτα φωνάζει ἕς τὸν ἄνθρωπο
 νὰ μπῆ ἕς τὸ πῦρ τὸ σκοτεινὸ· μιὰ γραφὴ ἕς τὰνώφλιον τῆς
 πόρτας λέγει:

Ἄφῆτε τὴν ἀπαντοχὴ ὅσοι τὴ μπόρτα μπῆτε,
 ὀλίδα μπλιὸ μὴν ἔχετε ἐκ τῆ κόλαση νὰ βγῆτε.

Ἐνοίγει τότε ὁ Χάρος τὴν πόρτα καὶ ὁ ἄνθρωπος σκύβοντας ἔς τὸν παραστάτη τὴν κεφαλὴ του βλέπει μὲ δῖγος θανάσιμο «κριτήρια φοβερὰ καὶ κόλασες μεγάλες». Ὁ Χάρος τοῦ ἐξηγεῖ, ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ κρίνονται εἰς τὴν πίσσα καὶ σύρνει μιὰ φωνή· ἔρχεται τότε μιὰ γυναῖκα

πολλ' ἄσκημη καὶ ἀσούσσουμη καὶ καταπληγωμένη,
τὴν κεφαλὴ χιλιότρυπη, τὰ δάκρυα φορτωμένη.

Εἶναι ἡ Ἑλενα τοῦ Μενελάου καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο της τὸ στόμα ὁ ἄνθρωπος ἀκούει πόσον μάταια καὶ φθαρτὰ εἶναι τὰ κάλλη κ' οἱ χαρὲς τοῦ κόσμου τούτου· γράφει κ' ἕνα πιττάκι νὰ στείλῃ μῆνυμα ἔς τὴς λυγερὲς εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο :

μὴ σᾶς πλανέσῃ, λυγερές, τῆς ὀμορφιάς τὸ θάρρος.

Φεύγοντας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διευθύνονται πρὸς τὴν «τρίτη κατοικία», πρὸς τὸ Καθαριστήριον· ἔς τὴν πόρτα βρῖσκουν ἕνα Πατέρα ῥασοφορεμένο, ποὺ κρατεῖ τὰ κλειδιά· μπαίνοντας βλέπουν μιὰ λίμνη καὶ μέσα σ' αὐτὴν πλῆθος ἀναρίθμητο, ἄλλους ἕως τὰ γόνατα, ἄλλους ἕως τὴ μέση, ἄλλους ἕως τὴν κορφή. Μαθαίνοντας τὸ πλῆθος πῶς ἄνθρωπος γυρίζει πίσω ἔς τοὺς ζωντανούς, μαζεύονται ὅλοι γύρω του καὶ κάθε ξελησμονημένος γράφει χαρτὶ γιὰ τοὺς ἰδικούς του, νὰ κάμουν γι' αὐτὸν ἔλεημοσύνη, νὰ κάμουν «τοὶ λειτουργὲς τοῦ Μέγα Γρηγορίου».

Τώρα ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑποφέρει πλέον νὰ βλέπῃ τὰ μαρτύρια τῶν ἁμαρτωλῶν· καταλαμβάνεται ἀπὸ λιγοψυχία καὶ παρακαλεῖ τὸν Χάρο νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τοὺς τόπους τῶν νεκρῶν.

Σὰν βγῆκαν ἔς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ κάθησαν νὰ ξεκουρασθοῦν, τότε ὁ ἄνθρωπος ἐρωτᾷ τὸν Χάρο·

- φ. 260 α. Πέ μου ἔς τὴ(ν) κρίση τὴ(ν) πολλὴ τίς ἦτονε ἡ αἰτία
καὶ ἄνθρωπος εὐόμπεσεν εἰς τόση ἁμαρτία ;
Νὰ φαίνεται νὰ γίνεται (ἔ)τοσοὶ μυρωδιὲς κ' εἰς τᾶθη 25
καὶ τότες εἰς τὸ ὕστερον νὰ θάφεται ἔς τὰ βᾶθη !
Καὶ σένα ἀπὸ σοῦ δόθηκε ἡ τόση ἀφεντία,
καὶ μὲ τὸν δόλιο ἄνθρωπο νὰ χῆς πολλὴ ἐχ(θ)ρεία ;
Ἄπονα νὰ τὸ ντυρανῆς καὶ πάντα νὰ τὸ(ν) κρίνῃς
κ' ἔτις ἀνελεσημόνητα τὸ παίρνεις πριτωῖο δίνεις ; 30

- φ. 260 β Διγήσου μου τὴν ἀφορμὴν, τὴν ἔχεις μὲ τοῖ ἀνθρώπους,
 νὰ τοὺς μαζώνῃς πάντοτες ἔς τοὺς σκοτεινοὺς σου τόπους.
 Δέ ντοὺς λιπᾶσαι, Χάροντα, δὲ ντοὺς πονεῖ ἡ ψυχὴ σου,
 νὰ τοὺς ὀδεύῃς πάντοτες ἔς τὸ σκότο τῆς ἀβύσσου;
 Εἰντά ἔναι αὐτὸς ὁ κρουσεμὸς, τὸ κάνεις τῶν ἀνθρώπων; 5
 ἄνωθεν ἔχεις θέλημα γῆ μὲ δικό σου τρόπο;
 Πέ μου, ἂν ὀρίζῃς βέβαια, διγήσου ἔς ἀληθεία,
 ὁ χαλασμὸς ὁ αἰώνιος εἰντά τον ἡ αἰτία;
 Χάρος. Ὡ ἀνθρωπε ἀνωποῖητε καὶ ἄνωθε καμωμένε,
 ἀπού τὴν Εὐὰ τὴ σκληρῆ ἀνθρωπε ἀμποδισμένε. 10
 Ἄνθρωπε, μὴ βαραίνεσαι, τὸ Χάρο μὴ μαλώνῃς,
 καὶ δὲ σοῦ φταιγεῖ τίβοτας καὶ μὴ ντὸν ἀτιμώνῃς.
 Τὸ θάνατο σᾶς ἤδωκε ἡ Εὐὰ ἡ μητέρα
 κ' ἐγὼ γι' αὐτήνῃ πορπατῶ νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.
 Κι ὁ θάνατός σας ἀπὸ μὲ οὐδὲ ποσῶς κινᾶται, 15
 μὰ ὡς κρίν' ὁ Βασιλιάς, ὁ δοῦλος κοινομάται.
 Καὶ δίχως θέλημα ἐγὼ οὐδὲ ποσῶς κινουῖμαι
 μέρα δὲν ἀναπεύγομαι καὶ νύκτα δὲ κοινοῦμαι,
 καθουμερὸ νὰ κουβαλῶ τὰθρώπινο κουραδι
 καὶ θηλυκά καὶ ἀσερνικά ἔς τὸ βουλισμένο ἄδη. 20
 Ἐποῦτον ἐμέν' ἐδόθηκε ποτὲ νὰ μὴ καθίζω,
 ὅσοι καὶ ἄ γεννηθούσινε δὲ ντωσ ἀναγυρίζω.
 Ὅλοι νὰ πάρου θάνατο καθὼς ἔναι γραμμένο
 καὶ ἀπού τὸ μέγα Κύριο ἔναι ἀποφασισμένο,
 καθὼς Ἀδάμῃς ἤσφαλε καὶ ἡ Εὐὰ τὸ βουλήθη, 25
 τὸν θάνατο ἐθέλησε, τέλεια τὸν εὐλογήθη.
 Ἄνθρ. Χάρο, καὶ ἡ Εὐὰ τί ἤκαμε καὶ ὁ θεὸς τῷ ὀργίστη;
 Τί μέγα σφάλμα ἔκαμε εἰς τὸ(ν) Οὐράνιο Κτίστη
 καὶ ἀπέστειλέ τῷ θάνατο καὶ αἰώνια κατάρα,
 νὰ κρίνεται παντοτινά ἔς τὸ σκότος, ἔς τὴ ντρομάρα; 30

Ἔτσι ὁ Χάρος λαμβάνει ἀφορμὴν καὶ διηγεῖται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πῶσιν καὶ ἔξοριαν τῶν πρωτοπλάστων ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τὸν κατόπιν βίον μέχρι τοῦ θανάτου των; τὴν ἱστορίαν τῶν Γιγάντων καὶ τὸν ἐπὶ Νῶε κατακλυσμὸν. Καὶ ἡ διήγησις συνεχίζεται οὕτω:

- φ. 269 β Μετὰ καιρὸ ἐπληθύνασι σὲ κάμπους καὶ εἰς μαδάρα,
 ἐκλαῖγα οἱ θεόφοβοι τ' Ἀδάμη τὴ(ν) κατάρα.
 Τὰ δάκρυα ἐπηαῖνα ποταμό, συμπάθειο ἐζητοῦσα,
 τὸ(ν) κόσμο δὲν ἐχρειαζασι, μηδ' ἄλλον ἐψηφοῦσα. 20
 Πάντοτες ἐφωνιάζασι, Κύριε, συμπάθησέ μας,
 στρέψε μας ἔς τὴν παράδεισο καὶ παρηγόρησέ μας.

Δῶ μας τὴ πρώτη κατοικιά, πού μᾶς εἶχεσ δοσμένη,
 ἀπού καμε καὶ χάσαμε ἢ Εὐᾶ ἢ ὠργισμένη.
 Συμπάθησέ τοι καὶ κεινῆς, στρέψε καὶ μᾶς λυπήσου, 25
 καὶ δῶ μας τήνε δεύτερο, Κύριε μου, τὴν εὐκὴ σου

φ. 270 α. Ἡδέουντα παντοτινά οἱ ἅγιοι Πατέρες
 μὲ νήστειες καὶ μὲ δέησες ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες.
 Λοιπὸ ἐτότες ὁ θεὸς τὸ πλάσμα ντου ἐλυπήθη 5
 καὶ δεύτερο νὰ κατεβῆ ᾿ς τὸ(ν) κόσμο ἐβουλήθη.

Ἔτσι συνδέονται τὰ γεγονότα τῆς Νέας πρὸς τὴν
 Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἀποτελεῖται μία διήγησις, ἡ ὁποία
 παρὰ τὰς μακρὰς παρεκβάσεις ἀπαρτίζει ἐν ἐνιαίῳ ὄλον μὲ
 κέντρον τὴν πτώσιν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως
 δὲ εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τῆς Παλ. Διαθήκης,
 οὕτω καὶ εἰς τὰ τῆς Νέας Διαθήκης, ὁ ποιητὴς μας τὴν
 ὕλην τοῦ ἀντλεῖ ὄχι ἐκ τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐξ ἀποκρῦφων
 βιβλίων. Τὴν ὄλην διήγησιν κατακλείει προτροπὴ τοῦ
 Ἀνθρώπου εἰς μετάνοιαν καὶ προσευχὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν
 Παναγίαν, τὴν ὁποίαν διακρίνει θερμὸν θρησκευτικὸν
 αἴσθημα καὶ ἰκανὴ δύναμις ποιητικῶν μεταφορῶν. Διὰ
 τοῦτο ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τὴν παραθέσω ἐδῶ ὄλην.

φ. 335 α. Δέσποινα, πάντων Δέσποινα, καὶ πάντοτες Παρθένα,
 πού ὄλεσ οἱ χάρες κ' οἱ τιμὲς ἐδόθησαν ᾿ς ἐσένα
 ἀπού τὸ μέγα καὶ ψηλὸ Πλάστη καὶ τὸ Θεό μας,
 Δέσποινα, ἐδόθην εἰς ἐσὲ κ' εὐρέθης ὁ ὠσμός μας.
 Δέσποινα, πρὶν νὰ σαρκωθῆς, παρθένα τῶν παρθένω, 5
 καὶ ἀπείτις ἐσαρκώθηκες, παρθένα τιμημένω
 λύτρωσις τῶν ἁμαρτωλῶ καὶ τῶν ἁγίων ἡ χάρη
 καὶ τῶν παρθένων ἡ τιμὴ καὶ τοῦ Θεοῦ ψυχάρι·
 στείλε τὴ χάρη σου ᾿ς ἐμᾶς, ἀγιώτατη Μαρία,
 νὰ χωμε μοῖρα εἰς ἐσέ, ὡς μάννα ᾿ς τὰ παιδιά. 10
 Κι ἀνὲ καὶ σφάλλωμε κ' ἐμεῖς ὡς τέκνα δίχως γνώση,
 μορεῖ ἡ ἐλεημοσύνη σου πάλι νὰ μᾶς σώση.
 Καλὰ κ' ἡ μάννα τὰ παιδιὰ ᾿ς τὸ σφάλμα τὰ ὄνειδίξει,
 πάλι γιαγέρνει πρὸς αὐτὰ γλυκιὰ τὰ κανακίζει
 φιλεῖ τα, συγγουλίξει τα, τὸ κλάμα νὰ ἀναπάση, 15
 δίδει τως πάλι τὸ βυζί, γιὰ νὰ τὰ θαραπάση.
 Λοιπὸ, μητέρα μας γλυκειὰ, στρέψε πρὸς τὰ παιδιὰ σου,
 φίλησε καὶ συγγούλισε, βάλε τα ᾿ς τὴ μοδιὰ σου

- καὶ τὴν ἐλεημοσύνη σου δῶσ' τῶνε νὰ βυζάσου,
 μηδὲ τς ἀφήσης 'ς τὸ κακὸ καὶ τὸ καλὸ νὰ χάσου. 20
 Καὶ τὸ πουλλάκι, Δέσποινα, τήρησε τὴ μικριά ντου,
 ὄνταν ἰδῆ τὸν ἄνθρωπο νὰ πάγῃ 'ς τὴ φωλιά ντου
 πῶς λακταρίζει, πῶς πονεῖ, μὴ χάσῃ τὰ παιδιὰ του.
 Χάιμαι κτυπᾷ τὴ μούρη ντου, ξαπλώνει τὰ φτερά του,
 μὲ πᾶσα μὸδο πολεμᾷ, τὰ τέκνα του νὰ χάσῃ. 25
 Πηδᾷ ἀποδῶ, πετᾷ ἀποκεῖ, δὲ ξεύρει ποῦ νὰ δώσῃ,
 καὶ ἂν εἶχεν ἔχει δύναμη καὶ ἂν εἶχεν ἔχει χάρη,
 τὸν ἄνθρωπο ἐσκότῶνε, τὰ τέκνα του μὴν πάρη.
- φ. 335 β. Λοιπὸ κ' ἐσὺ, μητέρα μας, θωρεῖς το τὸ(ν)πνιγάρη,
 πῶς πολεμᾷ τὰ τέκνα σου καὶ θέλει νὰ τὰ πάρη.
 Μὲ πᾶσα πλάνου κρίματα πάντοτες πολεμᾷ τα,
 καὶ ἂν ἠῦρισκε ἀγάμνωσι, μονόρρουφα ῥουρᾷ τα.
 Ἡ δύναμή σου εἶναι πολλὴ καὶ ἡ χάρη σου περισσα, 5
 λοιπὸ μηδὲν ἀπαρηθῆς τὰ τέκνα σου τὰ πλήσα.
 Μὴ δώσης τόση ἐξουσιὰ καὶ δύναμη τοῦ λύκου,
 νὰ πνίξῃ τὰ παιδάκια σου, καὶ κρίσεις δὲν τὼς λείπου.
 Ὅντα ὁ κύρις τὸ παιδί θέλλῃ νὰ φοβερῆσι,
 γλακᾷ ζιμνὸ 'ς τὴ μάννα ντου, ὀγιά νὰ τοῦ βοηθήσῃ 10
 Ἔτσι κ' ἐμεῖς τὰ τέκνα σου, μήτηρ, 'ς ἐσὲ γλακοῦμε,
 κ' ἔχομε θάρρος εἰς ἐσέ, ὀγιά νὰ βοηθηκοῦμε.
 Μὴ μᾶς ἀφήσης τὸ λοιπὸ, μὴ μᾶς ἀπαντοῦρης
 πρεμάζωξε τὰ τέκνα σου, τὰ πολεμᾷ ὁ πνιγάρης,
 καὶ ὡσὰ μητέρα σπλαχνικὴ τὰ τέκνα σου λυπήσου, 15
 τὰ ὁποῖα τρέχουσι εἰς ἐσέ, ὀγιά νὰ τὼς βοηθήσου.
 Ἐσὺ 'σαι καὶ τὸ θάρρος μας καὶ ἡ ἀπαντοχὴ μας,
 'ς ἐσὲ ἔχει τὰ θάρρη τῆς ἡ ταπεινὴ ἡ ψυχὴ μας,
 νὰ τὴν γλυτώσῃς ἀπ' τὸ πῦρ καὶ φλόγα τῆς ἀβύσσου
 καὶ νὰ τὴ βάλῃ ἡ χάρη σου μέσα 'ς τοῦ παραδείσου. 20
 Ἡ Εὔα ἡ μητέρα μας ἦτο ὁ χαλασμός(ς) μας
 καὶ θάνατο μᾶς ἔντυσε κ' εὐρέθη ὀχουθρό(ς) μας.
 Τὴν Εὔα τὰ παιδάκια σου ὡς μητρονιά εὐρῆκα,
 γιὰτὶ 'ς τὸ θάνατο γι' αὐτὴ ὅλα ἐποκλιθῆκα.
 Κ' ἐσὺ, μητέρα μας γλυκειά, εὐρέθης ὁ γιαιτρός μας 25
 καὶ τὴ ζωὴ μᾶς ἔδωκες κ' εὐρέθης ὁ σωσμός(ς) μας.
 Λοιπὸ ἐσὺ ἐλυπήθης μας, Δέσποινα καὶ μητέρα,
 κ' ἐγίνης μάννα μας γλυκειὰ νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.
- φ. 336 α. Κ' ἐγλύτρωσές μας τοὺς φτωχοὺς ἐκ τοῦ ὀχθροῦ τῆ χέρα,
 κ' ἦρθαμε πάλι 'ς τὴ ζωὴ τὴν σήμερο ἡμέρα.
 Κι ὡς ἀπαρχιώτες ἠῦραμε ἐσένα σωτηρία,
 πάλι 'ς ἐσένα τρέχομε, θεόνυμφε Μαρία.
 Μὴν ὀργιστῆς 'ς τὰ κάμαμε, στρέψε καὶ μᾶς λυπήσου, 5
 καὶ τὸν ὀχθρό, μητέρα μας, πέψε το 'ς τὴν ὀργὴ σου.

Γιατί πολλά τότε θωρῶ 'ς τὰ τέκνα σου σιμώνει,
 καθημερινὸ τὰ πολεμῶ καὶ πάντα τὰ ζυγώνει,
 γιὰ νὰ τὰ πάρη μετ' αὐτὸ καὶ νὰ τὰ κιντυεύγη,
 κι ὡς ἄχθρὸς βασιλιὸς τὰ τέκνα σου τελεύγει. 10
 Βούλεται πούρι, βούλεται νὰ μᾶς ἀποχωρίση
 ἀπὸ τὴ μάνα τὴ γλυκειά, ὁ θιὸς νὰ μὴ ντὸ 'ρίση.
 Ἡ χάρη σου, μητέρα μας, νὰ μᾶσε ξεκρουσεύγη
 κ' εἰς τὴν ὁδὸ τὴν ἀγαθὴ πάντα νὰ μᾶς ὀδεύγη.
 Ὡ μάνα τῶ χριστιανῶ, ὦ δέσποινα τοῦ κόσμου, 15
 ὅπου σὲ τρόμαξε πολλά ὁ δαίμονας ὀχθρὸς μου.
 Συμπάθειο 'ς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ζήτηξε τοῦ θεοῦ σου,
 γιὰ νὰ ρθουσι τὰ τέκνα σου 'ς τὴ δόξα τοῦ παιδιοῦ σου.
 Ὡ δέσποινα τῶν οὐρανῶ, λύπησις τῶ θλιμμένω,
 ἀπαντοχὴ τῶν ὀρφανῶ καὶ τῶν ἀπολιτισμένω. 20
 Συμπάθειο 'ς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅπου σ' ἐσὲ βοοῦσι
 κι ὅπου ἀπαντέχου εἰς ἐσέ, ὀγιά νὰ βοηθηκτοῦσι.
 Μαρία, ὄνομα γλυκύ, Παρθένα τῶν παρθένω,
 βρῦση τῆ ἐλεημοσύνης μας. βοήθεια τῶ χαϊμένω.
 Συμπάθειο 'ς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀγιώτατη Μαρία, 25
 'ς τὴν ἐσπλαχνιά σου τὴν μπολὴ ἄς σέ 'χου σωτηρία.
 Ἔχε λοιπὸ τὴν ἔγνοια μας, Δέσποινα τῶ θλιμμένω,
 καὶ παρακάλεσε ὀγιά μᾶς Ἰησοῦ τὸ βλοημένο,
 φ. 336 β. τὸ τέκνο σου τὸ σπλαχνικό, νὰ μᾶσε συμπαθήση,
 τὰ κρίματα, τὰ κάμαμε, νὰ τὰ ξελησμονήση,
 κ' εἰς τὴν ἀγιάν Παράδεισο μέσα νὰ μᾶσε βάλῃ,
 ὅπου 'ναι οἱ ἅγιοι καὶ ἅγιες κ' ἡ δόξα του ἡ μεγάλη.
 Καλὰ κι ἄξει δὲν εἴμεστα τῆς χάριτος τῆς τόσης, 5
 τὴν ἐλεημοσύνη σου ζητοῦμε νὰ μᾶς δώσης·
 νὰ λείψωμε ἀπ' τὴ κόλαση, τὸ πῦρ τὸ φλογι(σ)μένο,
 'ς τὸ πρόσωπό σου νὰ ῥθωμε, τὸ θιοχαριτωμένο·
 νὰ ζωμε ἀναγάλλιαση 'ς τὴν ἅγια συντροφία,
 νὰ βλέπωμε τὴ μάνα μας κ' ἡ μάνα τὰ παιδία· 10
 πάντοτες νὰ δοξάζωμε τὴν ἅγια σου μερσίνη,
 τὴν ἐσπλαχνιά σου τὴ πολλὴ καὶ τὴν ἐλεημοσύνη·
 νὰ χῆς ἐοῦ μοῖρα σ' ἐμᾶς κ' ἐμεῖς σ' ἐσὲ μοιράδι,
 τὰ τέκνα μὲ τὴ μάνα ντωσ νὰ στέκουσι ὀμάδι.
 Δόξα καὶ πρέπος καὶ τιμὴ πάντοτες εἰς ἐσένα,
 Μαρία, μάνα τοῦ Θεοῦ καὶ Δέσποινα Παρθένα.
 Κι ἀπὸ γραψε τὰ ἄνωθε δῶσε κι αὐτοῦ μοιράδι,
 μὲ τοὺς ἀγαπημένους σου ἄς εἶν' κι αὐτὸς ὀμάδι.

Τὸ ἔργον τοῦ ἄνωνύμου ποιητοῦ, πὸν ἀπεδώσαμεν εἰς
 τὰς κυριωτέρας του γραμμάς, κύριον θέμα ἔχει τὴν μετά-
 βασιν εἰς τὸν Κάτω κόσμον καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς

νεκρούς, τὸ ὁποῖον ἐπαυξάνεται μὲ τὴν διήγησιν περὶ τῆς πτώσεως καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ σκέψις περὶ καταβάσεως εἰς τὸν ἕρδη, ὁ πόθος τῆς ἐπικοινωνίας μὲ πολυγαπημένους νεκρούς εἶναι τόσον ἀνθρώπινος, ὥστε τὸν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν μεγάλην ποιήσιν καὶ εἰς τὴν ποίησιν τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὸν Ὀμηρον, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς «λιπὼν φάος ἡελίοιο» ἔρχεται ὑπὸ ζόφον, «ἄφρα ἴδη νέκυας καὶ ἀτερπέα χῶρον», ἕως τὸν σημερινὸν χωρικόν, πού ἀπὸ μιᾶ «σκασμαδά» ἔς τὴ μαύρη γῆ βλέπει τὸν Κάτω κόσμον καὶ ἀκούει «νιῆς πού χλίβονται καὶ νιοὺς πού ἀναστενάζουν», ὁ ἴδιος πόθος ἐξεφράσθη κατὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους ἀπὸ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι τὸν ἐκφράζει παραστατικὰ μὲ τοὺς ἐξῆς ὀλίγους στίχους:

Ὡ θὲ μεγαλοδύναμε, πολλὰ καλὰ πού κάνεις,
πολλὰ καλὰ μᾶς ἔκαμες, μὰ ἓνα καλὸ δὲν κάνεις·
γιοφύρι μὲς ἔστὸ πέλαγο, σκάλα ἔς τὸν Κάτω κόσμο,
νά κατεβαίνουν οἱ ἀδερφές, νά κατεβαίν᾽ οἱ μάννες,
ν' ἀνεβοκατεβαίνουνε καλῶν ἀντρῶν γυναῖκες.

Καὶ ἀπὸ τέτοια σκάλα κατεβαίνει ἔς τὸν ἕρδη, γιὰ νὰ ἴδῃ τοὺς φίλους του, ζωντανὸς ὁ Ζάχος (Passow, Carm. popul. ἀρ. 433).

Νεκρικοὺς διαλόγους καὶ διαλόγους τοῦ Χάρου μὲ τὸν ἀνθρώπον ἔχομεν ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἀρχετοῦς, τινὲς δὲ εἶναι ἀκόμη ἀνέκδοτοι. Ἀλλ' ὡς πρότυπον εἰς τὸν ποιητὴν μας ἐχρησίμευσε προφανῶς ἡ «Ρίμα θρηνητικὴ εἰς τὸν πικρὸν καὶ ἀκόρεστον Ἄδην» τοῦ Κρητὸς Ἰω. Πικατόρου (ἀρχὰς τοῦ 16 αἰ.), τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Wagner, (Carmina graeca med. aevi σ. 224 κέ.). Ἀλλ' ἐνῶ εἰς τὴν ῥίμαν τοῦ Πικατόρου, ὡς καὶ εἰς τὸν «Ἀπόκοπον» τοῦ Βεργαδῆ πρότερον, ὁ ποιητὴς διηγεῖται ἓνα ὄνειρόν του, τάχα πὼς ἔπεσε ἔς τὸ στόμα ἑνὸς θειριοῦ, πού ἦταν αὐτὸς ὁ Ἄδης, καὶ ἐκεῖ ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν Χάρο περιέρχεται τίς κατοικίαις τῶν ἀμαρτωλῶν, ὁ ποιητὴς τῆς «Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης», ποτισμένος τελείως ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν

τέχνην τῆς ἐποχῆς του, πὺν τόσα ἔξοχα δράματα μᾶς ἔδωκε, δραματοποιεῖ τὴν ὑπόθεσιν. Δὲν ὄνειρεύεται ὁ ἄνθρωπος τοῦ ποιητοῦ μας, ἀλλ' ἐν πλήρει ἡμέρᾳ βλέπει νὰ παρουσιάζεται ἔξαφνα ἐμπρὸς του ὁ Χάρος καὶ νὰ τὸν καλῆ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν κ' ἐκεῖνος τὸν ἀκολουθεῖ καὶ ζωντανὸς καὶ μὲ πλήρεις τὰς αἰσθήσεις κατέρχεται εἰς τὸ σκοτεινόν του βασίλειον. Οὕτω ἢ διήγησις ἀποκτᾷ δραματικότητα καὶ ἐνάργειαν, τὴν ὁποίαν προφανῶς ἢ ἀφήγησις ἐνὸς ὄνειρου δὲν ἔχει. Κατὰ τὰ ἄλλα, ἐνῶ ἡ ῥίμα τοῦ Πικατόρου σταματᾷ ἀποτόμως εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Παραδείσου, τὸ ποίημά μας συνεχίζεται φθάνον εἰς τέλος καὶ ἔχον ἐνότητα ὑποθέσεως. Εἰς τὰφορῶντα τὴν παλαιὰν Διαθήκην ἀκολουθεῖ τὴν παράφρασιν ἄλλου Κρητικοῦ ποιητοῦ τοῦ 15 αἰῶνος, τοῦ Γεωργίου Χούμνου.

Ὅπως πολλοὶ παρετήρησαν, τὰ ποιήματα αὐτὰ περὶ τοῦ Κάτω κόσμου ἔχουν σχέσιν πρὸς ὅμοια ἰταλικά. Ὁ Ἀπόκοπος μάλιστα, κατὰ τὸν καθηγητὴν Ρερντο, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν εἰσαγωγὴν του, ἢ ὁποία, ὅπως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ρίμας τοῦ Πικατόρου, ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸν βίον Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ καὶ ἀνάγεται εἰς Ἰνδικὴν τινα παραβολὴν, δεικνύει ἀρκετὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ πέμπτον ἄσμα τοῦ Καθαρηρίου τοῦ Δάντε. Ἄλλ' ὅπως καὶ ὁ Ρερντο παρατηρεῖ, εἰς τὰ κρητικὰ αὐτὰ κείμενα ἔχομεν πρωτίστως τὴν ἀπήχησιν τῶν λαϊκῶν παραστάσεων περὶ τοῦ Κάτω κόσμου καὶ τοῦ Χάρου, αἱ ὁποῖαι προῆλθαν ἀπὸ τὴν συγχώνευσιν τῶν ἀρχαίων περὶ Ἄδου καὶ Χάρωνος παραδόσεων καὶ τῶν χριστιανικῶν περὶ Κολάσεως καὶ δαιμόνων δοξασίῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκτὸς τῆς γλωσσικῆς τῶν ἀξίας τὰ κείμενα ταῦτα εἶναι πηγαὶ διὰ τὴν Λαογραφίαν ἀξιόλογοι. Τὸ ἔργον τοῦ ἀνωτύμου ποιητοῦ μας, ἐπειδὴ πρὸς τούτοις περιλαμβάνει πλη-

θος δημοδῶν διηγήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπέρρευσαν ἐκ διαφορῶν ἀποκρῦφων βιβλίων, ἀποκτᾶ ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν καὶ διὰ τὴν Λαογραφίαν καὶ ἀξιίζει νὰ τύχη εἰδικωτέρας μελέτης.

Βερολίνον.

Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Βιβλιογραφία.

Κ Ν. Σάθα, Κρητικὸν Θέατρον, ἐν Βενετίᾳ 1879, σελ. ιβ' καὶ π', ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ἀρχὴ τοῦ διαλόγου. **Κ. Krumbacher**, Geschichte der byz. Litteratur, ἔκδ. 2, σ. 818 κέ. **H. Pernot**, Etudes de Littérature grecque moderne, Paris 1916, σ. 195 - 229. **Ernst Kuhn**, Der Mann im Brunnen ἐν Festgruss an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1888 σ. 68 κέ. ἰδίᾳ σ. 75. **B. Schmidt**, Das Volksleben der Neugriechen 1871 σ. 235 κέ. Griech. Märchen, Sagen und Volkslieder 1877 σ. 160 ἀριθ. 18 σ. 172 ἀρ. 31. **Ν. Γ. Πολίτου**, Νεοελλην. Μυθολογία 1874 σελ. 237 κέ. 326 κέ. **D. Hesseling**, Charos, Ein Beitrag z. Kenntn. d. neugriech. Volksglaubens Leiden und Leipzig ἔνθα, σελ. 56 κέ., δύο Διάλογοι κατὰ ἀλφάβητον ἀνθρώπου καὶ τοῦ Χάρου. Πρβλ. καὶ **Σακελλαρίου**, Κυπριακά, τ. β' σ. 29. **K. Heinemann**, Thanatos in Poesie und Kunst der Griechen, Diss. München 1913 σελ. 48 κέ.

Ἐξηγήσεις λέξεων.

Φ. 244 α, στ. 2 *ἀσοῦσσουμος* χωρὶς σουσοσύμια, χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, ἀγνώριστος. 3 *θωριά* ὄψις, βλέμμα, *καταλεῖ* (καταλυεῖ) φθείρει, φονεύει. 8 *μουδὲ θάρρος* μηδὲ στήριγμα. 9 *διαγουμίξω* πορθῶ, λεηλατῶ. 12 *τίβοτας* τίποτε. 13 *καλὰ καὶ νὰ γ.* μολονότι, ἂν καὶ γ. 15 *πλήσα* πολλή. 16 *δγιάντα* γιατί. *ἀμνόγω* ὀρκίζομαι 17 *ἀξιώθηκε* ἀξιώθηκε. 21 *νὰ μοῦ δείξης* νὰ μοῦ φανερωθῆς. 22 *γῆ* ἦ.

Φ. 244 β. στ. 6 *ν' ἀναθιβάλη* νὰ εἴπη, νὰ διηγηθῆ.

Φ. 245 α. στ. 9 *δὲ λοῦάζουσι* δὲν λογιάζουσι, δὲν σκέπτονται. 11 *ὄτι πῶς τὸ χφ.* ἔχει: ο το ποσ. *ἀνιμένει* περιμένει. 12 *ἡ βουλι-*

σμένη πού νά βουλήση, ν' ἀφανισθῆ. ἡ σιὰ ἡ φωτιά. 14 *μαντᾶτο* ἀγγελία, εἶδησις. *μαντατοφόρος* ἀγγελιαφόρος, κῆρυξ. Μαντατοφόρος λέγεται ὁ νεκρὸς καὶ εἰς ἓν λακωνικὸν μοιρολόγιον (Ραζέλου, Προοίμια μυρολογίων λακωνικῶν, 1870 σ. 36) 16 *ἄττα ντῶν ἄγιω*: ἄκτα, πράξεις τῶν ἁγίων· κατὰ διόρθωσίν μου ἀντί atadonara τοῦ χειρογράφου.

Φ. 246 β, στ. 17 *ἀπείτις* (ἐκ τοῦ ἐπέι, βλ. Γλωσσ. Φορτουνάτου) ἀφ' οὔ. 22 *ἀγανάκτηση* μόχθος, βάσανα.

Φ. 260 α, στ. 29 *νά κρίνης* νά βασανίζης, παιδεύης 30 *ἔτις* ἔτσι.

Φ. 260 β, στ. 5 *ὁ κρουσεμὸς* τὸ κοῦρσοσ, ἡ ληστεία, ἀρπαγή 19 *κουράδι* ποιμνιον, κοπάδι.

Φ. 269 β, στ. 17 *μαδάρα* ἀνωφερής, ὄρεινὸς τόπος.

Φ. 335 α, στ. 6 *ἀπείτις* ἀφ' οὔ. 11' *ἀνὲ καὶ* (ἀν ἔν καὶ) ἀν· 13 *καλὰ καὶ νὰ* μολονότι, ἀν καί. *γιαγέρνει* γυρῖζει.

15 *συργουλίζει* θωπεύει, χαϊδεύει. 18 *'ς τὴ μποδιά σου* εἰς τὸν κόλπον σου. 21 *τήρησε* κοίταξε. 25 *μόδο* τρόπο *νά χῶση* νά κρύψη. Πρβλ. τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἐν Εὐαγγελίῳ Ματθ. 23, 37, Λουκ. 13, 34 καὶ πρότερον ἐν Εὐριπ. Ἡρακλ. μαιν. 71: οὐς ὑπὸ πτεροῖς σφῶ ζω νεοσσούς ὄρνις ὡς ὑφειμένους.

Φ. 335 β, στ. 6 *τὰ πλήσα* τὰ ἀφθονα, τὰ πολλὰ. *κύρις* πατέρας 10 *γλακᾶ* τρέχει *ζιμιγιὸ* εὐθύς, ἀμέσως. 13 *ἀπαντοῦνάρω* ἐγκαταλείπω.

Φ. 336 α, στ. 8 *ζυγώνει* καταδιώκει, κυνηγεῖ 11. *ποῦρι* λοιπόν. 13 *ξεκρουσεύγω* γλυτώνω.

Φ. 336 β, στ. 5 *καλὰ καὶ νὰ* μολονότι, ἀν καί. *ἄξοι* ἄξιοι 11 *μερσίνη* μυρτιά. Ἄρα γε ἀναφέρεται εἰς Παναγίαν τὴν Μυρτιδιώτισσαν;

Γ. Α. Μ.

